

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.184
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента –

доктора юридичних наук, професора

ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК Ірини Степанівни

на дисертацію ОСТРОВСЬКОГО Андрія Михайловича на тему

**«Цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних
ресурсів через приєднану мережу»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 Право з галузі знань 08 Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. В умовах збройної агресії російської федерації проти України та постійного руйнування енергетичної інфраструктури безперебійне постачання електроенергії стало запорукою енергетичної безпеки нашої країни та нормальної життєдіяльності населення. Тому дослідження договірних відносин постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з врахуванням викликів сьогодення набуває актуального значення.

Варто зауважити, тематика договірних відносин постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу не є новою для науки цивільного права. Зазначена проблематика неодноразово була предметом досліджень у низці дисертаційних робіт, серед яких праці П. Д. Гуйвана «Правове регулювання постачання електричною енергією» (2000 р.), С. С. Немченка «Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу за цивільним законодавством України» (2010 р.), Р. В. Походжука «Захист прав споживачів за договорами постачання електричної енергії через приєднану мережу» (2016 р.), В. О. Криворучко «Цивільно-правове регулювання договорів енергопостачання» (2017 р.). Втім дослідження договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в умовах рекодифікації

цивільного законодавства та гармонізації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу в доктрині приватного права досі не запропоновано, що свідчить про доцільність наукових пошуків у цій сфері. Дослідження обраної дисертантом тематики є своєчасним та таким, що спрямоване на задоволення важливих потреб приватного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної тематики кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2019-2021 роки «Новелізація цивільного та цивільного процесуального права в умовах реформи судочинства» (державний реєстраційний номер: 0119U002358) та на 2022-2024 роки «Концептуальні засади рекодифікації цивільного законодавства України» (державний реєстраційний номер: 0122U200330).

Тема дисертації Островського Андрія Михайловича відповідає проблематиці дисертаційних досліджень за спеціальністю 081 Право з галузі знань 08 Право.

Оцінка змісту, завершеності та ступеню новизни дисертаційної роботи.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави для висновку, що вона відповідає усім вимогам Міністерства освіти і науки України щодо структури та оформлення такого виду наукових робіт.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Так, метою дисертаційного дослідження є формування теоретичних положень, спрямованих на вдосконалення цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, та практичних рекомендацій з удосконалення законодавства України у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу на основі аналізу правозастосувальної практики.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

дослідити специфіку предмету договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

сформулювати поняття та охарактеризувати правову природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

надати цивільно-правову характеристику договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і проаналізувати особливості такого договору;

проаналізувати зміст договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і запропонувати пропозиції щодо вдосконалення його правового регулювання;

проаналізувати порядок укладення, виконання та припинення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу та обґрунтувати висновки щодо вдосконалення механізму правового регулювання;

обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинних нормативно-правових актів у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Об'єктом дослідження виступають цивільні правовідносини, які виникають при укладенні, виконанні, зміні та припиненні договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Правильно сформульовані мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження покладені в основу побудови дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 224 сторінки, із яких основний текст 161 сторінка.

Ознайомлення із текстом дисертації на тему «Цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» залишає позитивне враження. Дисертаційна робота читається легко, дослідження викладено логічно та послідовно, поступово розкриваючи кожне

наступне із зазначених на початку дисертації завдань. Побудова речень свідчить про великий словниковий запас дисертанта, його вміння максимально чітко сформулювати думку, правильно обґрунтувати свою позицію, аналізувати велику кількість інформації та робити на підставі цього власні авторські висновки, творчо мислити при розробці теоретичних пропозицій та практичних рекомендацій щодо вдосконалення цивільного законодавства і судової практики у сфері проблематики цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Внаслідок поглибленого аналізу законодавства, осмислення проблем юридичної практики та положень правової науки автор сформулював низку доктринально нових і значимих у правовому сенсі положень і висновків. На схвалення заслуговують більшість висновків та пропозицій, сформульованих у дисертації, а також нових або таких, що містять елементи наукової новизни, положень, які виносяться дисертантом на захист.

Наукову цінність має авторська дефініція договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, в якій дисертант намагається виокремити особливості досліджуваного договору: за договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання (п. 1 наукової новизни, С. 26 дисертації).

В умовах оновлення цивільного законодавства України цікавими є запропоновані в науковій новизні й обґрунтовані в змісті та висновках до дисертаційної роботи наступні положення:

- авторське визначення енергетичних ресурсів як предмета досліджуваного договору (згідно з п. 3 наукової новизни енергетичні ресурси – це

електроенергія і тепла енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання);

- розуміння поняття енергії як самостійного об'єкта цивільного права (згідно з п. 10 наукової новизни енергія є абстрактною (безтілесною) річчю з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності) та положення про специфічні властивості електричної енергії як об'єкта цивільних прав (згідно з п. 9 наукової новизни до специфічних властивостей належать: відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі); збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з урахуванням втрат); неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з урахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage); особливий метод передачі через електромережі (приєднану мережу); неможливість повернути вже спожиту енергію; обмеженість здійснення правомочностей володіння та розпорядження енергією);

- положення про те, що енергія має майнову (товарну) природу, а саме: енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики є товаром, призначеним для реалізації (п. 12 наукової новизни);

- теоретичні висновки про те, що договірні конструкції постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть застосовуватися до всіх правовідносин, що виникають при постачанні енергетичних та інших ресурсів з врахуванням особливостей їх предмету (п. 14 наукової новизни);

- визначення кола істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу у статті 714-1 ЦК України, до яких, на думку автора, належать: 1) предмет договору; 2) тип джерела енергетичних ресурсів; 3) якість енергетичних ресурсів; 4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси; 5) строк дії договору (п. 4 наукової новизни).

В положеннях наукової новизни також запропоновано зміни до Закону України «Про ринок електричної енергії». Зокрема, серед інших, заслуговує на

увагу положення про введення ІТ-технологій, а саме: запропоновано доповнити норми зазначеного закону обов'язками постачальника забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій, та забезпечити встановлення приладів обліку споживання та якості електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій по всій мережі.

В положеннях наукової новизни також запропоновано доповнити статтю 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «система зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання» (п. 5 наукової новизни, С. 27, 74 дисертації).

Загалом така значна кількість запропонованих змін до законодавства України свідчить про практичну цінність дисертаційного дослідження.

Окрему увагу в дисертаційній роботі присвячено дослідженню питання адаптації законодавства України у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до права ЄС. За результатами дослідження зроблено висновок, що концептуальним напрямком удосконалення правового механізму регулювання постачання електричних ресурсів через приєднану мережу є поєднання цивільно-правових договірних форм коментованих відносин з удосконаленням управлінсько-публічних методів правового впливу з метою створення ринкової моделі постачання електричної енергії через приєднану мережу відповідно до вимог адаптації законодавства України до права ЄС (С. 74 дисертації).

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки дисертаційної роботи, які випливають безпосередньо зі змісту роботи, є логічними та послідовними, відображають основні результати дослідження та процес висвітлення авторського бачення теоретичних та практичних проблем в тексті наукової роботи (С. 184 – 192 дисертації).

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можна дійти висновку, що мета наукової роботи в процесі виконання дослідження була досягнута, а завдання виконані. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані положення наукової новизни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Дисертаційна робота Островського Андрія Михайловича є ґрунтовним науковим дослідженням теоретичних та практичних проблем цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що забезпечено опрацюванням значної кількості джерел (273 найменування). Дисертантом проаналізовано відповідне законодавство України, регламенти та директиви ЄС, до норм яких повинно бути наближене національне законодавство, концептуальні підходи українських та зарубіжних цивілістів, а також судову практику у справах щодо досліджуваної проблематики. Високий науковий рівень написання роботи підтримується завдяки використанню широкого кола загальнонаукових та спеціальних юридичних методів. Все це вказує на достатню обґрунтованість та достовірність вироблених у дисертації наукових положень, висновків та пропозицій.

Оскільки дисертація є самостійним науковим дослідженням, а всі сформульовані в дисертаційній роботі основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно, можна стверджувати про **особистий внесок здобувача в науку та доктрину цивільного права.**

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. В дисертаційній роботі та публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а

також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертаційному дослідженні, в різних сферах, зокрема:

- у науково-дослідній сфері – при подальшому вивченні проблем правової природи, укладення, виконання або розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- у правозастосовчій сфері – при постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- у сфері правотворчості – для вдосконалення постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- у навчальному процесі – при підготовці навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій з курсу «Цивільне право України» або спецкурсу «Договірне право».

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації відображено у 9 наукових публікаціях, з яких 3, які входять до переліку наукових фахових видань України категорії «Б», 5 тез-доповідей на наукових конференціях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю та підтримуючи більшість висновків до дисертації та положень, які мають ознаки наукової новизни та виносяться на захист, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. Потребує додаткового обґрунтування положення наукової новизни про «правову природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу як самостійного виду договору у зв'язку з притаманними лише йому особливостями, які відрізняють його від

договорів про надання послуг, поставки, купівлі-продажу та інших видів цивільно-правових договорів, у зв'язку з чим запропоновано внести зміни в ЦК України» (п. 2 наукової новизни, С. 27 дисертації). У дисертаційній роботі прослідковується позиція, що варто розмежовувати договір постачання енергетичних ресурсів (електроенергії та теплової енергії) через приєднану мережу та договір, пов'язаний з постачанням інших ресурсів (газу, нафти тощо), через приєднану мережу. Втім автор пропонує зміни до ЦК України щодо договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу у ст. 714 (С. 83, 94, 122-123 дисертації), яка структурно належить до § 5 Глави 54 ЦК України «Купівля-продаж». Таке розміщення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу не свідчитиме про його самостійність в системі договорів, визначених ЦК України.

2. У пункті 10 наукової новизни запропоновано розуміння поняття енергії як самостійного об'єкта цивільного права, а саме: абстрактної (безтілесної) речі з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення ЦК України, що стосуються права власності (С. 29 дисертації). Така пропозиція є цікавою крізь призму Концепції оновлення Цивільного кодексу України, де пропонується розширити Положення ЦК України щодо об'єктів цивільних прав (С. 10 Концепції). Втім про енергію як самостійний об'єкт цивільних прав в Концепції не згадується. Під час публічного захисту цікаво почути думку автора, чи варто в умовах рекодифікації цивільного законодавства України пропонувати додати до видів об'єктів цивільних прав, визначених статтею 177 ЦК України, енергію як самостійний об'єкт.
3. Дискусійною видається запропонована серед положень наукової новизни пропозиція доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» нормою про обов'язок постачальника повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні) (у п. 7 наукової новизни, С. 28 дисертації). В умовах

постійних ракетних обстрілів російською федерацією об'єктів енергетичної інфраструктури України аварійні відключення електроенергії є екстреними. Тому аварійні обмеження в постачанні енергетичних ресурсів неможливо передбачити та спрогнозувати. Існуючі на сьогодні графіки відключення світла є стабілізаційними, які запропоновані з метою балансування роботи енергосистеми вже після аварійних відключень.

4. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція дисертанта внести зміни в норми абз. 2 п. 1 ст. 638 та абз. 2 ст. 714 ЦК України, якими запропоновано до кола істотних умов віднести умови, визначені підзаконними нормативно-правовими актами. Таку пропозицію автор пояснює потребою «уникнення судових спорів щодо легітимності великої кількості нормативно-правових актів, прийнятих в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» (С. 94 дисертації). Очевидно, такі зміни в «Загальні положення про договір» ЦК України потребують додаткового обґрунтування. Крім того, запропонована новелла не співвідноситься з іншою пропозицією дисертанта закріпити істотні умови досліджуваного договору саме в нормах ЦК України – ст. 714-1 (С. 105, 189 дисертації).
5. В сьогоденнішніх умовах рекодифікації цивільного законодавства України доречно було б окремим додатком до дисертаційної роботи запропонувати проект внесення змін до ЦК України, які могли б бути враховані в законопроектній діяльності.

Втім наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке присвячене актуальній та практично вагомій проблематиці.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

В цілому дисертаційна робота Островського Андрія Михайловича є завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведеного здобувачем дослідження цивільно-правового

регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що має істотне значення для науки цивільного права.

Дисертація на тему «Цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), а її автор – Островський Андрій Михайлович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, галузь знань 08 Право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету

Ірина ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК